bei užpelkėjimo metu). Žemiau smėlio yra iki 40 cm storio durpingas sluoksnis. Įžemis – balkšvas melsvas vandeningas smėlis fiksuotas 3,1–3,4 m gylyje (H_{abs} 0,99–1,29 m).

Liepų g. 11 sklypas patenka į Klaipėdos miesto istorinės dalies (UK 22012) ir Klaipėdos miesto su priemiesčiais (UK 27077) teritorijas. Liepų gatvė pradėjo formuotis XVI–XVII a. sandūroje. Tačiau tik XVIII a. pabaigoje – XIX a. pradžioje ji gausiau apgyvendinta. Seniausioje gatvės atkarpoje šiuo metu išlikę nemažai vertingų XVIII a. pabaigoje – XIX a. statytų vilų (Liepų g. 7, 10, 12) bei XVIII a. pabaigos smuklės pastatas (Liepų g. 5).

Liepų g. 11 sklype iki įžemio ištirta 5x5 m dydžio perkasa (25 m^2 plotas). Perkasoje iki 2 m gylio fiksuoti XIX–XX a. kultūriniai sluoksniai. Juose 20–60 cm gylyje aptiktas XIX a. pabaigos – XX a. I pusės mūrinės sienos fragmentas bei betoninė kolona. Giliau, vidutiniškai 1,95–2,1 m gylyje (H_{abs} 5,73–5,88 m) atidengtas 5–20 cm storio XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuojamas eolinio smėlio sluoksnelis. Perkasos PV dalyje apie 2 m gylyje (H_{abs} 5,83 m) pilkos maišytos žemės sluoksnyje atidengtas medinio latako viršus, kuris fiksuotas ir žvalgomųjų tyrimų metu (V. Ziabreva). Latakas orientuotas PR–ŠV kryptimi, 5 m ilgio, iki 30 cm pločio ir iki 20 cm aukščio, įkastas į eolinio smėlio sluoksnį. Šis latakas datuojamas XIX a. II puse (2 pav.). Kraštinės ir viršutinės latako lentos buvo minkštos, vandeningos, apirusios. Kiek geresnės būklės buvo apatinė apie 8 cm storio lenta. Giliau atidengtas apie 25–30 cm storio juosvo durpingo smėlio sluoksnis (pirminis paviršius). Žemiau jo 2,5–2,6 m gylyje (H_{abs} 5,19–5,37 m) fiksuotas įžemis – vandeningas rusvas smėlis.

Grįžgatvio St. 3 and Liepų St. 11

The 2022 excavation at Liepų St. 11 and Grižgatvio St. 3 in Klaipeda determined that no archaeological layer exists at Liepų St. 11, only a second half of the 19th-century wooden gutter having been discovered (Fig. 2), but the wooden structures found at Grįžgatvio St. 3 possibly show the boundary of the former plot's development (Fig. 1). Based on the initial data, the structure dates to the 17th century.

KRAŽIAI

Birutė Lisauskaitė

Žvalgomieji tyrimai Kražiuose

2021 m. žvalgomieji tyrimai vykdyti Aukštojoje, S. Dariaus ir S. Girėno, Pievų, M. K. Sarbievijaus, M. Valančiaus, Vytauto ir Žemojoje gatvėse Kražių senojo miesto vietos (UK 13012), Kražių miestelio istorinės dalies (UK 17089) teritorijose (Kelmės r., Kražių sen.). Kražių žemė pirmą kartą minima 1253 m. Tuomet gyvenvietė formavosi kairiajame Kražantės upelio krante. Kražius 1559 m. nusipirko Vilniaus vaivada Mikalojus Kristupas Radvila. 1565 m. Mikalojus Radvila Juodasis miestelio Š dalyje pastatė mūrinę pilį. Prie jos palei kelius į Raseinius, Kaltinėnus ir Užventį ėmė kurtis amatininkai ir pirkliai. 1569 m. Kražių valsčių matuojant valakais, išmatuota nauja miestelio dalis dešiniojoje Kražantės pusėje. Tuomet Didžioji, dabar M. K. Sarbievijaus, gatvė sujungė turgaus aikštę su benediktinių bažnyčia ir vienuolynu, 1639 m. įsteigtu miestelio P dalyje. XVII a. viduryje ir XVIII a. pradžioje Kražiai nukentėjo per karus ir gaisrus, tačiau miestelis greitai atsikurdavo. Trūkstant vietos krautuvėlėms XVIII a.

1 pav. 2021 m. vykdytų tyrimų situacinis planas. B. Lisauskaitės brėž.

Fig. 1. Situation plan of the 2021 investigation.

II pusėje sumažinta turgaus aikštė ir kiek pakeista ŠR gale M. K. Sarbievijaus gatvės trasa. Dėl tankaus užstatymo miestelis prarado taisyklingą formą, susidarė painus gatvių tinklas. 1941 m. birželio 25 d. prasidėjus II Pasauliniam karui, Raudonosios armijos artilerijos ugnis uždegė miestelį. Sudegė 90 % pastatų. Po karo miestelis atstatytas, iškilo standartiniai vienbučiai mūriniai arba mediniai namai.

Archeologiniai tyrimai miestelyje pradėti 1997 m., kai G. Aleliūnas (*ATL 1996 ir 1997 metais,* 1998, p. 360–361) S. Dariaus ir S. Girėno, M. K. Sarbievijaus ir M. Valančiaus gatvėse ištyrė 8 m^2 plotą. Rastas 80–90 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVIII–XIX a. radiniais. 2006 m. B. Dakanis (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 544) Vytauto gatvėje ištyrė 8,5 m^2 plotą. Rastas XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis su plytomis, čerpėmis, puodyninių ir plokštinių koklių fragmentais, žiestų puodų ir lėkščių šukėmis, akmeninių trintuvų fragmentais ir kt. radiniais. 2011 m. M. K. Sarbievijaus g. 43 V. Ostašenkovienė (*ATL 2011 metais,* 2012, p. 637) ištyrė 13 m^2 plotą. Rastas XIX a. II pusės – XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis. 2013 m. V. Veže-

vičienė ir M. Grikpėdis Vytauto gatvėje ištyrė 12 m² plotą (*ATL 2013 metais,* 2014, p. 328–330). Čia aptiktas 1,5 m storio supiltinės kilmės sluoksnis su XVII–XIX a. buitinės ir statybinės keramikos fragmentais, taip pat atidengti XVIII a. mūriniai pastato pamatai su rūsio skliauto liekanomis. Turgaus aikštės centrinėje bei R dalyse tirtuose šurfuose iki 70 cm gylio fiksuoti XX a. supiltinės kilmės sluoksniai, o giliau aptiktas 50–80 cm storio XIX–XX a. pradžios nesuardytas kultūrinis sluoksnis. 2016 m. apie 2,637 km ilgio elektros kabelio trasų vietose tyrimus atliko D. Zubrickas (*ATL 2016 metais,* 2017, p. 313–314). Vytauto gatvėje ištirtas 12 m² plotas. Rastas XIX–XX a. sluoksnis. Šurfe 4, kastame sklypo Vytauto g. 22 ŠV kampe, rastas niveliacinis sluoksnis, suformuotas užpilant upelės vagą. 1,5 m gylyje aptikti susmeigti iki 5 cm skersmens mediniai kuolai, galbūt susiję su žvejybos vieta.

2021 m. planuojamų vandentiekio, buitinės nuotekynės ir elektros tiekimo magistralinių tinklų vietose ištirti 72 šurfai, kurių plotas 94 m² (1 pav.).

Aukštosios gatvės trasoje tirtuose šurfuose (68, 69) archeologinio sluoksnio nerasta.

S. Dariaus ir S. Girėno gatvės atkarpoje tarp M. K. Sarbievijaus ir M. Valančiaus gatvių rastas 1,55–2,1 m storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XX a. radiniais ir medinių konstrukcijų bei akmeninių grindinių liekanomis. Tarp M. K. Sarbievijaus ir Kražantės pakrantės iškastuose šurfuose 10–12 rastas 0,95–1,7 m storio kultūrinis sluoksnis. Šurfo 11 vietoje 15 cm gylyje rastus pastato pamato fragmentus galima sieti su šioje Kražių miestelio teritorijoje stovėjusių žydų sinagogų kompleksu (2 pav.).

Pievų gatvėje tirtuose šurfuose 52, 53, 30–60 cm gylyje nuo paviršiaus rastas iki 50 cm storio archeologinis sluoksnis su XVI–XVII a. keramika ir vienalaikių ar nežymiai vėlesnių

2 pav. Spėjamos Kražių sinagogos pamatų liekanos šurfe 11. B. Lisauskaitės nuotr.

Fig. 2. Suspected remnants of the Kražiai Synagogue foundation in Test Pit 11.

statinių liekanomis. Kražių Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios šventoriaus tvoros ŠV pusėje tirtame šurfe 54 rastas apie 40 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas su smulkiomis raudonų plytų duženomis. Palaidojimų nerasta. Archeologinių tyrimų metu surinkta medžiaga leidžia manyti, kad benediktinių vienuolynas su bažnyčia XVII a. pradžioje įsikūrė jau gyvenamoje Kražių miesto dalyje.

M. K. Sarbievijaus gatvės ŠV gale apie 50 m ilgio atkarpoje (šurfai 15–17) fiksuotas 0,7–1,47 m storio kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVIII–XIX a. radiniais. Tai gatvės atkarpa, susiformavusi XVIII a. II pusėje pertvarkius jos trasą. Gatvės atkarpoje nuo sklypo M. K. Sarbievijaus g. 4 iki sklypo 17 (šurfai 18–22, 36–38) rastas 0,85–2 m storio kultūrinis sluoksnis su XVI–XIX a. radiniais ir statinių šurfuose 19, 29, 30 bei spėjamos tvoros (šurfas 21) liekanomis (3 pav.). Sluoksnis drėgnas, durpingas, su ne visai sunykusiomis krūmų ir medžių liekanomis. Tikėtina, kad ši gatvės atkarpa formavosi uždurpėjusioje ir potvynių metu užliejamoje

3 pav. Tvoros liekanos šurfe 21. B. Lisauskaitės nuotr.
Fig. 3. The fence remnants in Test Pit 21.

0 5 cm

4 pav. Kastuvas iš šurfo 26. B. Lisauskaitės nuotr.
Fig. 4. The spade from Test Pit 26.

Kražantės įlankoje. Likusi apie 150 m ilgio gatvės atkarpa (šurfai 39–46) iki sklypo M. K. Sarbievijaus g. 39, tikėtina, suformuota XIX–XX a. Po akmeniniu gatvės grindiniu su sankasa rastas 15–85 cm storio kultūrinio sluoksnio horizontas su pavieniais XIX–XX a. radiniais. Tuo tarpu gatvės PR gale tirtame šurfe 47, 0,9–1,1 m gylyje nuo paviršiaus rastas apie 40 cm storio archeologinio sluoksnio horizontas su XVI–XVII a. radiniais.

XVII–XIX a. archeologinio sluoksnio apie 65 cm storio horizontas su radiniais rastas ir bevardės gatvelės, jungiančios M. K. Sarbievijaus gatvę su M. Valančiaus gatve, ŠV pakraštyje (šurfas 56).

M. Valančiaus gatvės 407 m ilgio atkarpoje nuo bevardės gatvelės tarp M. K. Sarbievijaus ir M. Valančiaus gatvių ištirta 12 šurfų (57–68). Šurfuose 57, 58 susiformavusio ar išlikusio archeologinio sluoksnio nerasta, nors sklypo M. Valančiaus g. 39 gretimybėje tirtame šurfe 59 rastas permaišytas sluoksnis su pavienėmis XVI a. keramikos šukėmis. Šurfuose 60, 61 tyrimų metu 35–50 cm gylyje nuo paviršiaus rastas XX a. I ketvirčio akmeninis gatvės grindinys. Po juo 1 m gylyje nuo paviršiaus rastas iki 90 cm storio archeologinis sluoksnis su smulkiomis raudonų plytų duženomis ir XVI–XVIII a. molinių indų ir dubeninių bei plokštinių koklių duženomis. To paties laikotarpio archeologinis sluoksnis 0,6–1 m gylyje rastas ir šurfuose 63–68. Šiuose šurfuose kultūrinis sluoksnis 1,5–3 m storio. Virš archeologinio sluoksnio esantys kultūrinio sluoksnio horizontai, datuoti XIX–XX a., yra su to laikotarpio radiniais ir statinių, sunaikintų per II Pasaulinį karą, akmeninių pamatų liekanomis.

Vytauto gatvės 140 m ilgio atkarpoje nuo Kolegijos gatvės iki M. K. Sarbievijaus gatvės ištirti 5 šurfai (31–35). Šurfuose 32–34, tirtuose gatvės PR pakraštyje, rastas iki 1,8–2,1 m storio supiltinis arba permaišytas sluoksnis. Gali būti, kad šie šurfai pateko į užpiltos senosios Kražantės upelės vagos vietą. Šurfuose 35, 71, tirtuose sklypo Vytauto g. 39 aplinkoje, 20–45 cm gylyje nuo paviršiaus rasta suardytų statinių liekanų. Gali būti, kad tai iki 1839 m. aptverto jėzuitų valdomo sklypo tvoros ar kokio nors kito statinio, stovėjusio prie jo, liekanos.

Žemosios gatvės apie 70 m ilgio atkarpoje ištirti 4 šurfai (23–26). Šurfuose 23, 24, 26 po akmeniniu gatvės grindiniu su sankasa rastas 1,15–1,4 m storio kultūrinis sluoksnis. Jo apatiniame 40–55 cm storio juodos durpingos žemės horizonte su daug nesunykusios medienos rasta XVI–XVIII a. molinių indų, koklių

fragmentų, medinių kuolų, medinio kastuvo liekanų (4 pav.), daug skaldytų gyvulių kaulų. Šurfe 23 šiame sluoksnyje rasta išdirbtos odos atraižų, kas leidžia manyti, kad šiame buvusio miesto turgaus aikštės pakraštyje dirbęs batsiuvys. Šurfe 25, 25–45 cm gylyje nuo paviršiaus rastas fragmentas gatvės ankstesnio akmeninio grindinio su iš skaldytų didelių akmenų sudėto paviršinio vandens surinkimo latako fragmentu.

2021 m. tyrimų metu gautos medžiagos nepakanka, kad būtų galima atsakyti į klausimus, susijusius su miestelio formavimusi XVI–XVII a. Centrinė naujai išmatuoto valakinio miestelio dalis – turgaus aikštė ir artimiausios teritorijos nuo jos ŠR ir R kryptimi tuo metu dar buvo netinkamos gyventi. Didžioji teritorijos dalis tebebuvo šlapia, durpėjanti Kražantės įlanka, kartais užliejama Kražantės potvynių. Tikėtina, kad gyventa aukštesnėse vietose ir kartu užpylinėti, t. y. sausinti nauji plotai. Kartu su pilama žeme į vandeningas durpes pateko išmesti daiktai ar gyvulių kaulai. Tyrimų metu rastos zooarcheologinės medžiagos tyrimus atlikusios dr. G. Piličiauskienės išvadose konstatuota, kad Kražių osteologinėje medžiagoje apie 83 % sudarė galvijų kaulai, kas nėra būdinga mažiems Lietuvos miesteliams. Tačiau įdomu tai, kad osteologinėje medžiagoje visai nerasta medžiojamų gyvūnų kaulų, nors Kražiai formavosi greičiausiai miškingoje teritorijoje, kur jų turėjo būti gausu.

The Field Evaluations in Kražiai

In 2021, a field evaluation (72 test pits totalling 94.0 m²) was conducted at the site of planned water, sewer, and power mains on Aukštoji, S. Dariaus ir S. Girėno, Pievų, M. K. Sarbievijaus, M. Valančiaus, Vytauto, and Žemoji Streets in Kražiai (Kelmė District, W Lithuania) (Fig. 1).

S. Dariaus ir S. Girėno Street yielded a 1–2.1 m thick cultural layer containing 17th–20th-century finds, wooden structures, stone paving, and building remnants (Fig. 2); the NW end of M. K. Sarbievijaus Street, a 0.7–1.47 m thick cultural layer containing isolated 18th–19th-century finds; the section between M. K. Sarbievijaus St. 4 and 17, a 0.85–2 m thick layer containing 16th–19th-century finds and building remnants (Fig. 3); its SE end, at a depth of 0.9–1.1 m in Test Pit 47, a roughly 40 cm thick archaeological layer horizon containing 16th–17th-century finds; the NW edge of the nameless alley connecting M. K. Sarbievijaus Street with M. Valančiaus Street and part of Pievų Street, a 16th–19th-century archaeological layer with a roughly 65 cm thick horizon containing finds; under the stone paving from the first quarter of the 20th century in a 407 m long section of M. Valančiaus Street, an archaeological layer, up to 90 cm thick, containing sherds of 16th–18th-century earthenware vessels and bowls as well as fragments of 'bowl-shaped' (*Schüsselkacheln*) and panel (*Blattkacheln*) stove tiles; and a roughly 70 cm long section of Žemoji Street, a 1.15–1.4 m thick cultural layer, the bottom 40–55 cm thick horizon of which contained sherds of 16th–18th-century earthenware vessels, stove tile fragments, the remains of wooden stakes and a wooden spade (Fig. 4), and a large quantity of chopped animal bones.

Donatas Zubrickas,
Mindaugas Brazauskas

Tyrimai Kolegijos gatvėje 3

2021 m. rugsėjo mėnesį atlikti žvalgomieji tyrimai Kražiuose, Kolegijos g. 3 sklype (Kelmės r., Kražių sen.). Vienas iš numatytų projektų – šiame sklype buvusių pastatų užstatymo atkūrimas. XVIII a. II pusės – XX a. planuose